

Sborník k nedožitým sedmdesátinám Josefa Krásky. Praha : Artefactum, 2003, s. 275–299. Bez ISBN.

Výběr bibliografie Josefa Krásky ke středověkým nástěnným malbám

- 1) Renesanční nástěnná malba kaple svatováclavské v chrámu sv. Víta v Praze. *Umění*. 1958, roč. 6, č. 1, s. 31–72. ISSN 0049-5123.
- 2) K novým objevům středověkých nástěnných maleb na Slovensku. *Umění*. 1959, roč. 7, č. 2, s. 170–173. ISSN 0049-5123.
- 3) Nástěnné malby v kostele sv. Markéty v Loukově. *Umění*. 1960, roč. 8, č. 1, s. 25–30. ISSN 0049-5123.
- 4) Zpráva o průzkumu středověkých nástěnných maleb na Slovensku. *Umění*. 1960, roč. 8, č. 3, s. 306–309. ISSN 0049-5123.
- 5) Svatovítská mozaika. K restauraci obrazu Posledního soudu na jižním portálu katedrály. *Umění*. 1960, roč. 8, č. 4, s. 374–386. ISSN 0049-5123. (S Josefem Němcem).
- 6) Zpráva o průzkumu slovenských středověkých nástěnných maleb konaném v září 1960. *Umění*. 1961, roč. 9, č. 2, s. 197–206. ISSN 0049-5123. (S Vlastou Dvořákovou).
- 7) Zpráva o průzkumu středověkých nástěnných maleb na Slovensku 1961. *Umění*. 1962, roč. 10, č. 3, s. 258–275. ISSN 0049-5123. (S Vlastou Dvořákovou a Karlem Stejskalem).
- 8) The New Cathedral and the Subjects of its Pictorial Decoration. In DVOŘÁKOVÁ, Vlasta; MERHAUTOVÁ, Anežka; KRÁSA, Josef; STEJSKAL, Karel. *Gothic Mural Painting in Bohemia and Moravia 1300–1378*. London : Oxford University Press, 1964, s. 66–70. ISBN 978-0887454509.
- 9) Paintings in the Cathedral of St. Vitus. In Tamtéž, s. 122–125.
- 10) Paintings outside the Court Circle, 1350–1378. In Tamtéž, s. 126–129.
- 11) Středověké nástěnné malby na Slovensku. *Dějiny a současnost*. 1964, roč. 6, č. 1, s. 24–29. ISSN 0418-5129.
- 12) Levočské morality (Nástěnná malba v kostele minoritov). In VAROSS, Marian (ed.). *Zo starších výtvarných dejin Slovenska*. Bratislava : Slovenská akadémia vied, 1965, s. 245–264. Bez ISBN.
- 13) Nástěnné malby v kostele sv. Jiří v Kostofanoch pod Trábečom. *Monumentorum tutela*. 1968, roč. 2, s. 115–127. Bez ISBN.
- 14) Nové poznatky v průzkumu barevných vrstev některých obrazů v kapli sv. Václava. *Památková péče*. 1968, roč. 28 s. 11–21. Bez ISSN. (S Jiřím Josefíkem).
- 15) *Svatováclavská kaple*. Praha : Odeon, 1971. Bez ISBN.
- 16) K ikonografi sv. Jeronýma v českém umění. In PETR, Jan; ŠABOUK, Sáva (eds.). *Z tradic slovanské kultury v Čechách. Sázava a Emauz v dějinách české*

kultury. Praha : Universita Karlova, 1975, s. 95–100. Bez ISSN.

- 17) Bemerkungen zur nachhussitischen Wandmalereien in Böhmen. In *Gotyckie malarstwo ścienne w Europie środkowo-wschodniej: materiały konferencji naukowej Instytutu Historii Sztuki (Poznań 20-23 X 1975)*. Poznań : 1977, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, s. 109–124. Bez ISBN.
- 18) *Středověká nástěnná malba na Slovensku*. Praha : Odeon, 1978. Bez ISBN. (Spolu s. V. Dvořákovou a K. Stejskalem).
- 19) Nástěnná malba. HOMOLKA, Jaromír; KRÁSA, Josef; MENCL, Václav; PEŠINA, Jaroslav; PETRÁŇ, Josef. *Pozdně gotické umění v Čechách 1471–1520*. Praha : Odeon, 1978, s. 255–314. Bez ISBN.
- 20) Zu den Voraussetzungen der Synthese in der Malerei der Zeit Karls IV. *Umění*. 1978, roč. 26, č. 6, s. 495–504. ISSN 0049-5123.
- 21) Les rapports de Tomaso da Modena avec les pays transalpins. In GIBBS, Robert (ed.). *L'occhio di Tomaso. Sulla formazione di Tomaso da Modena*. Treviso : b. n., 1981, s. 331–361. Bez ISBN.
- 22) Erwin Panofsky a jeho uměleckohistorická metoda. In PANOFSKY, Erwin. *Význam ve výtvarném umění*. Praha : Odeon, 1981. Bez ISBN.
- 23) Kat. č. 44–56. In *Antické tradice v českém umění*. Praha : Národní galerie, 1982. Bez ISBN.
- 24) Nástěnná a knižní malba 13. století v českých zemích. In KUTHAN, Jiří. *Umění doby posledních Přemyslovců*. Roztoky u Prahy : Středočeské muzeum / Středisko státní památkové péče a ochrany přírody Středočeského kraje, 1982, s. 23–67. Bez ISBN.
- 25) *Umění 13. století v českých zemích: příspěvky z vědeckého zasedání* (2.–14. prosince 1981, Praha). Praha : Československá akademie věd, Ústav teorie a dějin umění, 1983. Bez ISBN. (Jako editor publikace).
- 26) Nástěnné malířství. In *Dějiny českého výtvarného umění I*. Praha : Academia, 1984, sv. 2, s. 597–612. Bez ISBN. (Též jako výkonný redaktor obou svazků).
- 27) Karel Chytil. In *Kapitoly z českého dějepisu umění I. Předchůdci a zakladatelé*. Praha : Odeon, 1986, s. 172–180. Bez ISBN.
- 28) Vincenc Kramář. In *Kapitoly z dějin českého dějepisu umění II. Dvacáté století*. Praha : Odeon, 1987, s. 118–125. Bez ISBN.
- 29) Jan Květ. In Tamtéž, s. 298–300.
- 30) Humanistické a reformační myšlenky v dvorském umění Václava IV. In KRÁSA, Josef. *České iluminované rukopisy 13.–16. století* (ed. K. Stejskal a kol.). Praha : Odeon, 1990. Bez ISBN.
- 31) Husitský biblicismus. In Tamtéž, s. 298–310.
- 32) Raně gotická stylová varianta středoevropského malířství před rokem 1300, její prameny a působení, In Tamtéž.

Myslbekův pomník svatého Václava volá o pomoc

Před sto pěti lety, v létě roku 1910, byla v horní části Václavského náměstí v Praze zahájena stavba žulového podstavce Myslbekova monumentálního pomníku sv. Václava. Byla dokončena, včetně osazení bronzové jezdecké sochy sv. Václava, 26. června 1912, den před zahájením VI. všesokolského sletu. V listopadu téhož roku byly na podstavec osazeny bronzové sochy sv. Prokopa a sv. Ludmily, v říjnu 1914 socha sv. Anežky a až v roce 1924 socha sv. Vojtěcha.

Myslbekův pomník sv. Václava je nepochybně nejznámějším a nejvýznamnějším pomníkem u nás. Byl spojen s přelomovými událostmi našich dějin, především vznikem Československé republiky, která byla z jeho podstavce vyhlášena 28. října 1918. Pro svoje mimořádné výtvarné i ideové hodnoty byl pomník v roce 1958 prohlášen kulturní památkou a před dvaceti lety, v roce 1995, národní kulturní památkou.

Pomník se od svého vzniku stal přirozeným ideovým centrem hlavního města i celé země a tradičním místem různých shromáždění, manifestací a demonstrací, ale i cílem a odpočívadlem návštěvníků Prahy. Stojí v jednom z turisticky a dříve i dopravně nejexponovanějších míst Prahy. Tyto i další vlivy se za sto let musely projevit negativně na stavu jak jeho bronzových sochařských částí, tak a zejména i žulového podstavce samého. V minulosti byla realizována celá řada restaurátorských zásahů, které ale jeho závady jen potlačily, avšak neodstranily. Na ně se v poslední době jaksi zapomnělo, takže podstavec vlastně od roku 1992 nebyl důkladně a celkově restaurován a jeho degradace pokračuje.

Ta nyní dosáhla takové míry, že se Galerie hlavního města Prahy, správce památky, rozhodla provést důkladnou obnovu podstavce. V současné době probíhají jednání o tom, jakým způsobem mají být restaurátorské práce provedeny. Ty by měly vycházet z důkladné znalosti historie stavby podstavce, jeho konstrukce a materiálového složení, což se při dřívějších restauracích prakticky opomíjelo. Cílem tohoto příspěvku je shrnout veškeré autorem zjištěné archivní a literární informace o vzniku a dalších osudech podstavce pomníku i o jeho současném stavu a napomoci tak k jeho úspěšné a nanejvýš nezbytné obnově.

O pomníku byla napsána celá řada prací,¹ ale ty se až na výjimky týkají jen Myslbekovy jezdecké sochy

■ Poznámky

1 Z nich například ADÁMEK, Karel. K dějinám Myslbekova sousoší sv. Václava. *Česká revue*. 1911–1912, srpen 1912, s. 644–660. Bez ISSN; DVOŘÁKOVÁ, Zora. *Josef Václav Myslbek*. Praha 1979. Bez ISBN; ROUČEK, Rudolf.

1

sv. Václava a čtyř nárožních světeckých soch. Proto bylo nutno podrobnější informace o vzniku podstavce hledat v archivech, zejména v archivu Zemského výboru království Českého, který byl zadavatelem díla, v Národním archivu v Praze² a v pozůstalosti architekta Aloise Dryáka, projektanta podstavce, v archivu architektury Národního technického muzea.³

Návrh podstavce pomníku

První návrh pomníku včetně podstavce vypracoval sochař Josef Václav Myslbek v roce 1894,⁴ ale na žádost Zemského výboru ho přepracoval a dokončil v srpnu 1895.⁵ Pojal ho přitom zcela odlišně od předchozího návrhu, který se tak do značné míry podobá podstavci současnému. Na základě požadavku Zemského výboru z 18. listopadu 1902 byl ke spolupráci na umístění a architektuře pomníku vyzván tehdy v Praze působící rakouský architekt Friedrich Ohmann. Ten také navrhl ozdobný, na čelech zaoblený podstavec. V roce 1906 byla však spolupráce z důvodu Ohmannova odchodu do Vídně a pravděpodobně i z důvodů jiných ukončena.

K dokončení návrhu umístění pomníku i jeho architektury byl tehdy přizván Ohmannův žák a jeho nejbližší pražský spolupracovník architekt Alois Dryák. Ten také návrh umístění pomníku a jeho podstav-

ce na základě smlouvy se Zemským výborem království Českého z 21. července 1908 počátkem roku 1910 dokončil. Bronzové ozdoby podstavce, tj. čtyři ornamentální vlysy a bronzový nápis po všech čtyřech stranách podstavce (a také svatováclavskou orlici na bronzové podnoži samotné jezdecké sochy sv. Václava), na základě smlouvy se Zemským výborem z 31. ledna 1912 navrhl profesor Uměleckoprůmyslové školy Celda Klouček a podle jeho modelů je v červenci 1913 odlila společnost Mettallurgie s. r. o. (dříve K. Bendelmayer).

Stavba podstavce pomníku⁶

Základy pro podstavec podle smlouvy se Zemským výborem království Českého z 23. srpna 1910 zhotovila firma stavitele Eduarda Sochora. Má podobu roštu, tvořeného v zásadě čtyřmi podélnými 75 cm silnými a čtyřmi příčnými 100 cm silnými betonovými pásy o průměrné hloubce 2,5 m, překrytého 75, výjimečně i 100 cm silnou betonovou deskou. Jeho betonáž byla dokončena 24. června 1911.

Samotný podstavec pak zhotovila kamenická firma Josefa Víška z Královských Vinohrad. Stalo se tak na základě Smlouvy o dílo v příčině práce kamenické a zřízení lešení pro podstavec pomníku sv. Václava na Václavském náměstí v Praze, kterou s ní uzavřel Zem-

Obr. 1. Praha-Nové Město (MČ Praha 1), Václavské náměstí, Myslbekův pomník sv. Václava – národní kulturní památka. (Foto: Václav Rybářík, 2015)

ský výbor království Českého 14. května 1909. Firma záhy začala s výrobou příslušných kamenných dílů podstavce, ale kvůli změnám v jeho plánu bylo nutno původní smlouvu nahradit stejnojmennou smlouvou novou z 8. června. Podle ní měla být obruba podstavce ze „žuly hlinecké“ a podstavec z leštěné „žuly požárecké“⁷ světlejší. Vnitřek podstavce, pokud nebyl vybetonován anebo postaven z cihelného zdiva, měl být vyzděn „kvádry žulovými nebo ze žehrovicekého hrubozrnného pískovce“. V roce 1912 pak Víškova firma dodatečně zhotovila i desky pro dlažbu kolem pomníku a čtyři ozdobné patníky za ním.

Podstavec pomníku byl dokončen 8. června 1912 a osazování jezdecké sochy sv. Václava na něm 26. června 1912, den před zahájením VI. všesokolského sletu v Praze (27. června až 4. července 1912). Dodatečné okolní úpravy (dlažba, ozdobné patníky) byly dokončeny 5. listopadu 1912 a 18. listopadu na podstavec osazeny bronzové sochy sv. Prokopa a sv. Ludmily. Kolaudace podstavce, chodníku i patníků pak proběhla 18. ledna 1913.

Stavba podstavce i pomníku probíhala z lešení, postaveného firmou Josefa Víška, a za prkennou ohradou.⁸ Lešení bylo odstraněno koncem června 1912, ohrada 23. listopadu téhož roku.

■ Poznámky

Pomník sv. Václava. Praha 1941. Bez ISBN; RYBÁŘÍK, Václav. *Pražské sochy a pomníky sv. Václava. Věstník Klubu Za starou Prahu.* 2009, roč. 39 (10), č. 1, s. 23–30. ISSN 1213-4228; VOLAVKA, Vojtěch. *Soupis sochařského díla Josefa Václava Myslbeka.* Praha 1929. Bez ISBN.

² Fond Zemský výbor království Českého, karton č. 5258.

³ Fond Alois Dryák – pozůstalost.

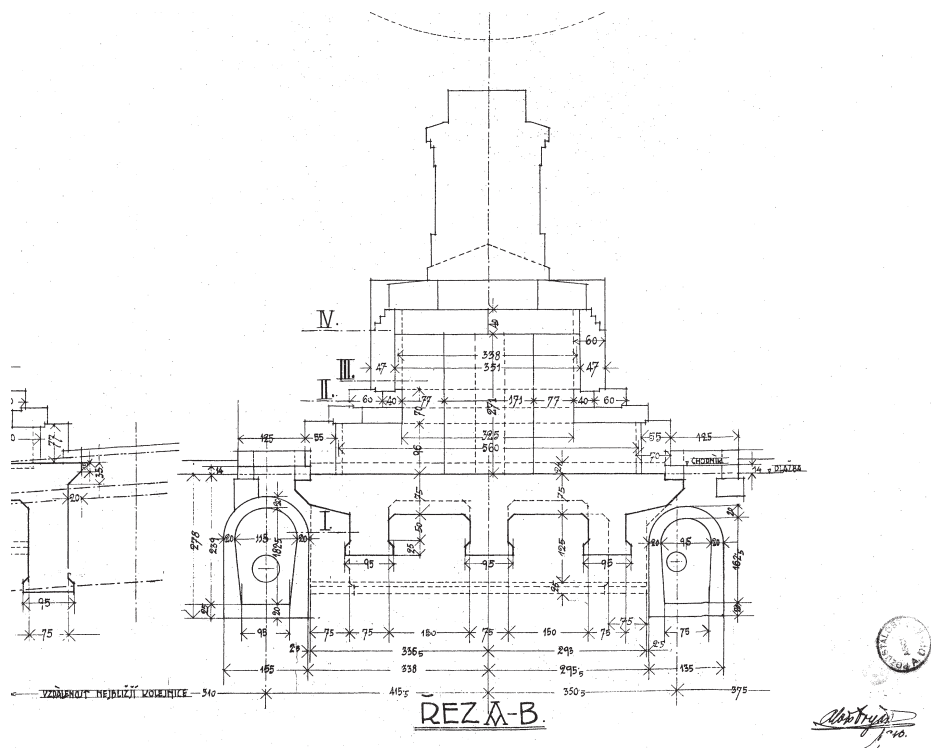
⁴ Zlatá Praha 29. 9. 1899, s. 565.

⁵ Zlatá Praha 31. 1. 1896, s. 136–137.

⁶ Zde uváděné údaje až na výjimky obsahují písemnosti v archivu Zemského výboru království Českého, citované v pozn. 2.

⁷ Tehdy občas používané synonymum pro žulu požárskou, lámanou v arcivévodských lomech konopištského panství u Prosečnice v Dolním Posázaví (bliže RYBÁŘÍK, Václav. *Ušlechtilé stavební a sochařské kameny České republiky.* Hořice v Podkrkonoší, 1994). Její těžba probíhala s různou intenzitou a občasnými přestávkami až donedávna, naposledy společností Pražský kamenoservis, s. r. o., od roku 2013 v likvidaci.

⁸ Anonymní fotografie z roku 1912 v brožuře FOJTÍK, Pavel; PROŠEK, František. *Václavské náměstí: historie dopravy.* Praha : Spol. městské dopravy 1991. Bez ISBN. S. 24.

2

Obr. 2. Alois Alois Dryák, příčný řez podstavce pomníku sv. Václava z roku 1910. Archiv architektury Národního technického muzea, fond Alois Dryák. (Reprofoto: Národní technické muzeum, 2015)

Celková cena za zhotovení podstavce podle účtu architekta Dryáka z 8. srpna 1914 činila 158 274,82 Kč, jeho 7,8% honorář pak 12 345,44 Kč.

Je zajímavé a poněkud nepochopitelné, že budování podstavce i pomníku probíhalo (kromě stručných zpráv v denním tisku) bez většího zájmu tehdejších ilustrovaných periodik. Například v populárním týdeníku Světový zpravodaj ve vydáních od počátku stavby v červenci 1910 do prosince 1913 byla nalezena pouze jediná malá fotografie v čísle z 8. srpna 1913. Na ní jsou ale hlavně zobrazení účastníci protestního tábora 3. srpna 1913 a jen v průhledu mezi nimi pomník bez lešení. Ve stejné populárním čtrnáctideníku Zlatá Praha byla od roku 1910 první a malá fotografie pomníku otištěna až v čísle z 19. září 1913. Zobrazuje pomník se sochou sv. Václava a s předními nárožními sochami sv. Ludmily a sv. Prokopa (v popise chybně blah. Anežky). Důkazem určitého laxního zájmu bylo i to, že pomník vlastně nebyl nikdy slavnostně odhalen či vysvěcen a že byl dokončen až po dvanácti letech osazením sochy sv. Vojtěcha v roce 1924.

Situace, podoba, konstrukce a materiál podstavce

Podstavec pomníku sv. Václava stojí na parcele č. 2306/10 v katastrálním území Praha-Nové Město. Je třístupňový s obdélným půdorysem max.

11,08 × 6,85 m a ploše 75,69 m² a má průměrnou výšku 6,61 m. Jádru podstavce je zčásti z betonu, zčásti z cihel a zčásti z kamene a jeho plášť z kvádrů a silných desek z leštěné požární žuly.

Tato žula je z petrografického hlediska biotitický leukokratický křemenný diorit, složený především z živce, křemene a biotitu. V čerstvém vylomeném stavu je světle šedá s výjimečnými tmavými biotitovými uzavřeninami. Větráním biotitu získává žluté až světle hnědé a později, jako právě na podstavci, tmavěji narezavělé hnědé zabarvení. Typická požární žula je středně zrnitá, ale občas, a rovněž právě na podstavci, obsahuje nepravidelně omezené partie hruběji zrnité až hrubozrné s většími zrny živce, tzv. žabáku.

Spodní stupeň (podnož) má podobu hladkého kvádrů o délce 11,08 m, šířce 6,85 m a výšce (podle terénu od SV k JZ) 0,65 až 1,20 m, v průměru 0,96 m.⁹ Čelní strana má na rozích dva mohutné 1,2 m vysoké kvádry o půdorysu 1,20 (čelo) × 1,84 (bok) m a mezi nimi vložené schodiště se čtyřmi monolitickými stupni 4,46 × 0,40 (nástupnice) × 0,30 (podstupnice) m. Zadní stranu spodního stupně tvoří nárožní kvádry 1,72 × 0,65 × 0,65 m a mezi nimi jedna 55 cm silná deska. Na bočních stranách spodního stupně podstavce je takovýchto stejně silných desek vždy pět.

Střední, vůči čelnímu schodišti poněkud dozadu posunutý stupeň má půdorys 7,40 × 4,45 m a výšku 2,05 m. Od spodního je kolem dokola oddělen dvěma schodišťovými stupni o rozměrech 40 (nástupnice) × 30 (podstupnice) cm. Jeho nároží tvoří čtyři monolitické hranoly o základně 1,15 × 2,00 m a výšce 2,00 m, nesoucí bronzové sochy sv. Ludmily, sv. Anežky, sv. Pro-

kopa a sv. Vojtěcha. Plochy mezi nimi jsou vyplněny dvěma (zadní strana) nebo pěti (boční strany) 47 cm silnými deskami. Ty jsou v horní části ubrány třemi stupínky (8 × 13 cm) a nad nimi ozdobeny 40 cm vysokými bronzovými ornamentálními pásovými vlysy.

Horní stupeň podstavce pod samotnou jezdeckou sochou sv. Václava má půdorys 5,30 × 2,25 m a výšku 3 m. Na přední a zadní straně jej zdobí vystouplý trojúhelný štít a na bocích konkávně projaté pásy, ohraničené na obou stranách třemi svislými stupínky. Po všech stranách nese nápis, sestavený z 20 cm vysokých bronzových písmen. Na čelní a zadní straně je to „SVATÝ VÁCLAVE“, na pravém boku „VÉVODO ČESKÉ ZEMĚ KNÍŽE NÁŠ“, na levém „NEDEJ ZAHYNOUT NÁM I BUDOUCÍM“, přičemž jednotlivá slova jsou oddělena malými bronzovými tečkami.¹⁰

Celková plocha kamenného pláště podstavce měří asi 215 m² a celkový objem podstavce cca 1 220 m³.

Podstavec je obdivuhodným dílem nejen pro své rozměry a architekturu, ale i svojí konstrukcí a provedením. Všechny kamenné prvky jsou masivní, o objemu až 2,75 m³, navíc všechny spojovány ozuby („falce“) a bronzovými hmoždinkami a skobami.

Okolí podstavce

Součástí stavby podstavce a pomníku byla i dlažba kolem něho na ploše max. 20,43 × 9,35 m, na užších stranách kruhovitě ukončená. Byla sestavena z 20 cm silných desek z požární žuly, dodaných firmou Josefa Víška. Položila ji firma stavitele F. Schlaffera a upravila firma Ferdinanda Dvořáka.

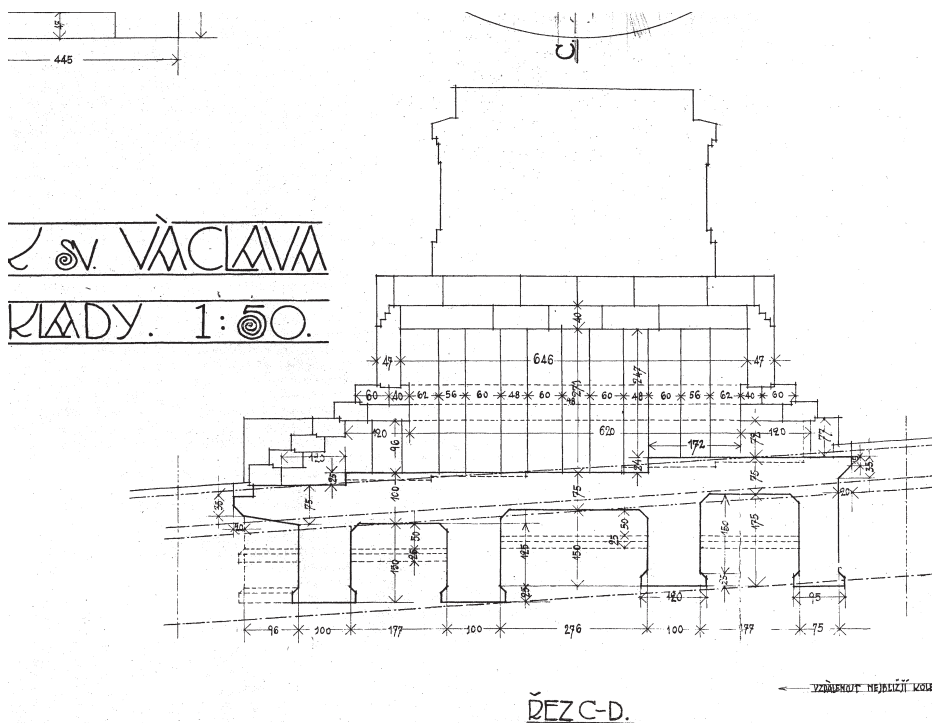
Dodatečně byly do ní při zadní straně pomníku umístěny čtyři ozdobné patníky z téže žuly, zhotovené rovněž Víškovou firmou. Byly šestiboké, asi 90 cm (nad dlažbou) vysoké, nahoře kulovitě ukončené, s vyrytým kruhem a s dalšími dvěma kruhy na protilehlých stranách. Při úpravě tramvajových tratí a jejich přiblížení k pomníku v roce 1928 musely z nich být dva krajní odstraněny a později (snad po dokončení z povrchu hloubené sousední stanice metra Muzeum C v roce 1973) umístěny na trávníky pod rampou Národního muzea.

V roce 1935 byl do dlažby před pomník osazen a 27. října odhalen bronzový nápis „28.X.1918“. Za okupace musel být odstraněn, ale v říjnu 1968 byl osazen znovu. Přitom bylo osm původních desek pod jednotlivými písmeny vyměněno za nové z namodralé žuly.

■ Poznámky

9 Tyto i další délkové údaje odečteny z plánu spárořezu podstavce od Aloise Dryáka v jeho pozůstalosti v archivu architektury NTM.

10 V současné době je z čelního nápisu odpadlé písmeno E, ze zadního nápisu písmeno T a z nápisu na severozápadní straně háček nad písmenem S.

Obr. 3. Alois Dryák, Plán spárovezu podstavce pomníku sv. Václava (podélný řez) s nedokončeným horním stupněm z roku 1910. Archiv architektury Národního technického muzea, fond Alois Dryák. (Reprofoto: Národní technické muzeum, 2015)

V dubnu 1979 byl pomník k zamezení nežádoucích přístupů na jeho podstavec podle architektonického návrhu akad. architektky Marie Wagnerové obepnut ozdobným bronzovým řetězem, zavěšeným na 22 bronzových sloupcích. Řetěz, sestávající ze 174 článků a o celkové délce 45 m, navrhl akad. sochař Zdeněk Kolářský a odlil kovolijec Jiří Faltus. 8. června 2005 byl na nesmyslný požadavek recesistické Balbínovy poetické strany a za osobního přispění tehdejšího primátora Pavla Béma odstraněn. Po osmi letech byl ale restaurován (Ivan Houska) a 25. dubna 2013 opět zavěšen.¹¹

Degradace podstavce

Podstavec stojí na Václavském náměstí už víc než sto let. Za tu dobu vlivem povětrnosti (déšť, sníh, mráz, střídavé oslunění) i jiných nepříznivých vlivů (holubí trus, prach, oxidy aj.) na povrchu původně světle šedá žula výrazně zhnědla a místy částečně zkorodovala.

Na degradaci podstavce se negativně podepsalo i jeho využívání (a často i zneužívání) jako tribuny nej-různějších pietních shromáždění, manifestací i demonstrací, jeho olepování plakáty a obkládání hořícími svíčkami. Dělo se tak zejména v letech 1968–1969, 1989 a naposledy, a to masivně, tak činili u nás pobý-vající ukrajinští občané při událostech v jejich vlasti na přelomu února a března 2014.¹² Zvlášť bezohledný

byl čin dvou vandalů, kteří v noci na 29. srpna 2001 na oba boky napsali malířskou barvou emotivní vzkaz zemřelému zpěvákovi Karlu Krylovi.¹³ Nápis bylo nutno odstraňovat dokonce nadvakrát. Následně (neznámo kdy a kým) byl podstavec opatřen antigrafitovým nátěrem. Hlavní příčinou degradace jsou ovšem rozdílné chemické a fyzikální (tepelná roztažnost) vlastnosti minerálů, tj. především živce a biotitu použité požárské žuly.

Podstavci neprosplával ani někdejší tramvajový provoz v jeho těsném sousedství. Nejbližší kolejnice byla od jeho okrajů vzdálena původně 3,1 m, ale po úpravě v roce 1928 byla posunuta do vzdálenosti zhruba poloviční, navíc se zastávkami těsně u pomníku. Při stavbě stanice metra Muzeum C v letech 1970–1973 byl provoz veden střídavě po pravé nebo levé straně podstavce, 13. prosince 1980 byl ale zcela zrušen.¹⁴

Projevy degradace žulového pláště mají v zásadě tři podoby. První a nejrozšířenější jsou drobné prohlubě-niny, vzniklé povrchovým větráním živců v hrubozrn-ných partiích, doprovázené ztrátou lesku. Takové jsou nejnapadnější zejména na horním nároží podstavce sochy sv. Anežky. Druhým typem jsou puchýřovitě od-chlíplé, ale víceméně souvislé vrstvičky, patrně zejmé-na na severozápadní zdobené části horního stupně. Konečně třetím typem jsou místa, kde se povrchové vrstvičky od podstavce samy odlouply, největší o max. rozměrech 10 × 7 × 0,2 cm na jihovýchodní straně středního stupně. Celkově je možno konstatovat, že nejčtenější a nerovnoměrně rozmístěné jsou defekty prvního typu, druhý typ je prakticky jen na části severozápadní strany horního stupně a odpadlé

vrstvičky jen na několika málo místech zejména středního stupně. Postiženy jsou výhradně svislé, spíše horní plochy, a ne, jak by se dalo spíše očekávat, plochy vodorovné.

Samostatnými a stále se opakujícími závadami podstavce jsou i uvolnění těsnění jeho spár a uvolňo-vání a někdy i opadávání bronzových písmen nápisu.

Údržba podstavce

V minulosti byl pomník i jeho podstavec mnohokrát restaurován. Bohužel o těchto pracích na tak význam-né kulturní památce se zachovala jen část zpráv, na-víc rozptýlených po různých archívech.

K prvnímu čištění, eventuálně i přeleštění podstav-ce pomníku došlo již v únoru 1915 a pak v letech 1916–1919, převážně dvakrát ročně, a to vesměs fir-mou Josefa Víška. Další doklady o čištění podstavce, stejnou firmou, se dochovaly z října 1922 (včetně vy-spárování odkrytých mezer a připevnění některých uvolněných písmen nápisu) a září 1923 (včetně přeleštění).¹⁴

Doklady o restaurování podstavce v dalších čtyřiceti letech se nepodařilo objevit, i když k němu nepochybně muselo docházet, například při přípravě zabezpečení (nakonec nerealizovaného) pomníku před leteckými nálety v roce 1944.¹⁵ Při nich byla mj. v pravé zadní noze koně zjištěna asi 1 m dlouhá rozestupující se štěrbina, která byla vzápětí vyspravena bronzovými zá-platami. Možná, že právě díky tomu se jezdecká socha sv. Václava při německém bombardování jejího okolí 7. května 1945, kdy bylo mj. zasaženo Národní muzeum a zničen blízký rohový dům čp. 812 (pozdější Dům potravin, nyní hotel), nezřítla a podstavec nepoškodil.

První zjištěná poválečná restaurátorská zpráva se týká celkové restaurace pomníku před třetí celostátní spartakiádou v roce 1965, provedené Jaroslavem Archalousem, Lubomírem Klasem, Alešem Rozehna-lem a Ladislavem Šobrem.¹⁶ Co se týče podstavce,

■ Poznámky

11 Viz restaurátorské zprávy Zdeňka Kolářského a Marie Wagnerové z 2. 5. 1979 a Ivana Housky z 2. 5. 2013 v archivu Galerie hlavního města Prahy.

12 OPPELT, Robert. Svatého Václava čeká po revoluci čistná kůra. *Metro*. 2014, č. 45, 7. 3. 2014, s. 2. Bez ISSN.

13 Nápis „KARLE KRYLE, UŽ ZASE RYJEME DRŽKOU V ZEMI“ (malířskou barvou Primalex plus) musel být odstraňován dokonce nadvakrát, podruhé (spolu s restaurací středního stupně) na přelomu let 2001–2002 akad. sochařem Martinem Pokorným (viz jeho restaurátorská zpráva z 10. 2. 2002 v archivu GHMP).

14 Podrobněji o historii tramvajové dopravy na Václavském náměstí a v okolí pomníku FOJTÍK, P.; PROŠEK, F., cit. v pozn. 8.

15 Viz archiv Zemského výboru království Českého v Národním archivu, k. č. 5258.

4

5

Obr. 4. Praha-Nové Město (MČ Praha 1), Václavské náměstí, Myslbečův pomník sv. Václava, obrada a lešení kolem stavby pomníku z let 1911–1912. (Foto: archiv autora)

Obr. 5. Praha-Nové Město (MČ Praha 1), Václavské náměstí, Myslbečův pomník sv. Václava; odpadá žulová vrstvička na jihovýchodní straně středního stupně podstavce. (Foto: Václav Rybařík, 2015)

konstatuje zpráva vysokou obtížnost jeho očištění: „Na celém povrchu, zvláště pak na vodorovných plochách, vytvořila se hutná vrstva špíny, spečené z usazeného uličního prachu. Podstatnou a stmelující složkou této vrstvy byla rez, vzniklá z drobných částíček železa, které se obroušuje z kol a brzdových špalků tramvají, které projíždějí těsně kolem pomníku. Po odstranění špinavého nánosu se ukázalo, že některé části leštěné plochy na žule jsou již navětrány. Větrání má v počátečním stadiu charakter puchýřů, vystupujících nad úroveň leštěné plochy. V dalších stadiích se puchýře odlupují a lesk se tím porušuje.“ Kromě zajímavého zjištění o znečištění pomníku částčkami železa z provozu tramvají je zde poprvé konstatováno, že žula podstavce na povrchu větrá a degraduje.

Další, ale zprávu nedoloženou restauraci pomníku prý provedl v roce 1966 Oldřich Drahotušský.

V archivu Galerie hlavního města Prahy se zachovala řada zpráv, týkajících se restaurování celého pomníku, nebo jenom sochy, soch, nápisu nebo ochranného řetězu.

Nejstarší z nich pochází z roku 1970, kdy akad. sochař Pavel Michailov restauroval samotný podstavec, tj. pomocí saponátů a odmašťovače ho očištěl a vyčistil a opravil spáry. Autorkou dalších restaurací a zpráv byla akad. sochařka Jana Hanáková, která v roce 1976 a znovu v roce 1977 podstavec očištěla, sňala uvolněná písmena nápisu a znovu je upevnila a podstavec nakonzervovala. Obě zprávy jsou doplněny řadou fotografií, dokumentujících mj. extrémní znečištění podstavce holuby a u druhé zprávy i detailem odpadlé

vrstvičky kamene na jihovýchodním boku středního stupně podstavce. Další dvě zprávy pocházejí z let 1979 a 1980 a jejich autorem byl akad. sochař František Cihlár, který podstavec očištěl a nakonzervoval.

Společným znakem těchto zpráv je jejich zcela neúměrná stručnost (vesměs jen jeden list textu, často neúplný) bez specifikace prostředků použitých na čištění a konzervaci podstavce.

Stručná, ale co se týče specifikace použitých prostředků přece jen konkrétní, je jen zpráva firmy John a Nosek o očištění a konzervování podstavce v roce 1992.

Od října 2001 do února 2002 čistil a leštil a ochrannou pastou Bellinzoni konzervoval střední stupeň podstavce (s bílými nápisy na bočních stranách) akad. sochař Martin Pokorný,¹⁷ o rok později obnovoval bronzový nápis na podstavci René Šefr.

Při restauraci bronzových soch pomníku v letech 2004–2005 a v roce 2010 byl podstavec restaurátory akad. sochařem Andrejem Šumberou a René Šefrem očištěn a konzervován voskovým nátěrem. Z té první rozsáhlé akce se v archivu GHMP kupodivu zachoval jen jednostránkový zápis z kontrolního dne 20. července 2005, samotnou restaurátorskou zprávu se nepodařilo vyhledat (a asi ani nebyla vypracována!).¹⁸ V archivu GHMP se nachází také jen jednostránková a bez jakýchkoliv příloh (!) restaurátorská zpráva z druhé akce, datovaná 25. října 2010.

Celkově lze konstatovat, že obnova podstavce i celého pomníku za více než sto let jeho existence byla prováděna sice často, ale zcela nesystematicky v různých časových intervalech. Obnova obvykle spočívala v očištění podstavce a jeho nakonzervování různými nespécifikovanými přípravky, někdy v opravování mezer ve spárách, někdy a opakovaně v obnově připevnění jednotlivých písmen nápisu a někdy i v nahrazování těch odpadlých a ztracených novými. Za posledních dvacet let od vyhlášení pomníku národní kulturní památkou v roce 1995 byl podstavec pomníku restaurován (doloženě) jen třikrát, z toho jednou jen jeho střední stupeň (Pokorný 2002) a dvakrát (2005 a 2010)

a jen zběžně při příležitosti restaurace bronzových soch, což je samozřejmě víc než nedostatečné.

Podstavec pomníku sv. Václava je robustní důkladná a staticky bezpečná stavba, které ani po stu letech nehrozí žádné poškození. Jinou otázkou je však stále se zhoršující stav povrchu jeho leštěného žulového obkladu, který vyžaduje urychlené řešení.

Jedním z navrhovaných způsobů¹⁹ je obroušení celého povrchu podstavce. Při současných technických možnostech je to ovšem zcela neproveditelné, navíc nelze vyloučit že by při tom nebylo odhaleno lokální podpovrchové zvětření a zabarvení žuly podél drobných prasklin do hloubky, a tím i barevná nejednotnost nového povrchu. Jediná současně proveditelná metoda je konzervativní, tj. podstavec důkladně očištit a následně se pokusit odpadlé nebo zvlášť zpuchřovatělé partie zakonzervovat za použití chemických prostředků.²⁰ Nemenší pozornost musí být přitom věnována i dotmelení otevřených spár a upevnění písmen nápisů.

Obnova podstavce ještě v letošním roce by byla záslužnou připomínkou 1 080. výročí předpokládané smrti sv. Václava v roce 935.

Václav Rybařík

■ Poznámky

16 SCHNEIBERG-HORA, Z. Mnoho nechybělo a zřít se pomník sv. Václava. *Věstník hlavního města Prahy*. 1945, roč. 48, č. 19, 13. 10. 1945, s. 361–362, 376. Bez ISSN.

17 Archiv Českého fondu výtvarných umělců, Národní archiv Praha, karton č. 205, složka 343.

18 Viz též HOFTICHOVÁ, Petra. Restaurování sousoší sv. Václava pokračuje. *Listy Prahy* 1. 2004, č. 9, s. 1. Bez ISSN.

19 Viz posudek Ing. Ivany Kopecké (oddělení preventivní konzervace NTM) z 24. 10. 2014 v archivu GHMP.

20 Takovýto postup naznačuje restaurátorský záměr Richarda Kracíka z 18. 11. 2014 v archivu GHMP.